

azotanami przez cały okres badania [62 vs 72% na początku obserwacji, 53 vs 67% w 1. roku, 47 vs 61% w 3. roku oraz 40 vs 57% w 5. roku ($p < 0,001$)].

Na podstawie przedstawionych wyników autorzy wnioskują, że u chorych ze świeżo rozpoznaną stabilną CAD optymalne leczenie zachowawcze uzupełnione

o PCI jest skuteczniejsze w obniżaniu częstości dolegliwości dławicowych w porównaniu z samym optymalnym leczeniem zachowawczym, nie zmniejsza jednak częstości niekorzystnych zdarzeń sercowo-naczyniowych (zgonów, MI, hospitalizacji z powodu ostrego zespołu wieńcowego) w obserwacji odległej.

Czy nadszedł kres rewaskularyzacji zabiegowej w leczeniu stabilnej choroby wieńcowej?

prof. dr hab. n. med. Tomasz Pasierski

Międzyleski Szpital Specjalistyczny, Warszawa

W szybko zmieniającym się świecie współczesnej medycyny porównywanie ze sobą różnych metod leczenia tej samej jednostki chorobowej może być bardzo trudne. Sytuacja ta obejmuje wiele problemów kardiologicznych, m.in. leczenie farmakologiczne i interwencyjne stabilnej choroby wieńcowej, jak też leczenie farmakologiczne i resynchronizację w porównaniu z ortotopowym przeszczepianiem serca u chorych z jego niewydolnością. Przypomina to sytuację z eksperymentów myślowych Einsteina stanowiących podstawę do sformułowania szczególnej teorii względności, w których obserwatorzy przesyłali do siebie sygnały z dwóch pociągów oddalających się od siebie z prędkością bliską prędkości światła.

Nasza wiedza o skuteczności leczenia chirurgicznego choroby wieńcowej w porównaniu z leczeniem farmakologicznym opiera się na badaniach prowadzonych w latach 70. i 80. ubiegłego wieku, kiedy nie znano jeszcze statyn, a stosowanie kwasu acetylosalicylowego (ASA) nie było powszechnie przyjętym standardem. W badaniach tych w 5-letniej obserwacji śmiertelność roczna chorych leczonych chirurgicznie wynosiła 2,04%, a chorych leczonych zachowawczo – 3,16% [1]. Badanie 4S pokazało, że u osób z chorobą wieńcową i hipercholesterolemią simwastatyna zmniejsza śmiertelność i występowanie zawałów serca z 2,12 do 1,51% rocznie [2]. Badanie TNT wykazało z kolei, że

w tej grupie pacjentów zastosowanie dużej dawki (80 mg) atorwastatyny w porównaniu z dawką 10 mg zmniejsza częstość występowania złożonego punktu końcowego (zgonu, zawału, udaru) o dalsze 22% [3]. Jeśli weźmiemy pod uwagę śmiertelność roczną chorych leczonych zachowawczo w badaniu COURAGE, która wynosiła 1,8%, to w porównaniu z obserwacjami z badań z lat 70. uderza fakt, że zmniejszyła się ona blisko 2-krotnie. Jak wykazały wyniki badania MASS II, obecnie śmiertelność chorych z wielonaczyniową chorobą wieńcową leczonych chirurgicznie i zachowawczo nie różni się, a po roku wynosi odpowiednio 1,5 vs 4% [4]. Nawet w grupie najgorzej rokujących chorych z wielonaczyniową chorobą wieńcową niekwalifikującą się do leczenia rewaskularyzacyjnego umieralność roczna przy dobrze realizowanym leczeniu farmakologicznym nie przekracza 3% [5]. Im niższy poziom wyjściowego ryzyka, tym mniejsze są szanse, że interwencja, która nieuchronnie zwiększa występowanie wczesnych powikłań, zrównoważy to długoterminowymi korzyściami.

Leczenie farmakologiczne zastosowane w badaniu COURAGE okazało się bardzo skuteczne, doprowadziło m.in. do dalszego obniżenia poziomu stężenia cholesterolu LDL o ok. 30%. Poziom osiągniętego stężenia cholesterolu u chorych leczonych zachowawczo w badaniu COURAGE wynosił 71 mg/dl i odpowiadał ramieniu leczonemu dawką 80 mg atorwastatyny w badaniu TNT (77 mg/dl) [3]. W badaniu COURAGE podstawą tego niewątpliwego sukcesu nie było jednak zwiększenie dawki statyn, lecz dodatkowe zastosowanie ezetymibu. Warto

też zauważyć, że w trakcie 5-letniej obserwacji wyraźnej poprawie uległa skuteczność leczenia obniżającego stężenie cholesterolu LDL. W tym okresie częstość stosowania beta-adrenolityków i ASA nie zmieniła się istotnie. Obniżenie stężenia cholesterolu LDL może tłumaczyć jedną z ciekawszych obserwacji uzyskanych w badaniu COURAGE – znaczące zmniejszenie występowania dolegliwości dławicowych w grupie leczonej zachowawczo, i to osiągnięte głównie w ciągu 1. roku obserwacji, gdzie częstość występowania bólów dławicowych zmniejszyła się o ponad połowę, z 87 do 42%.

Czy wyniki badania COURAGE znajdują przełożenie na codzienną praktykę lekarską? Można by się tego spodziewać, gdyby płatnik w swoich decyzjach uwzględnił dane pochodzące z EBM (ang. *evidence based medicine*). Na to jeszcze w naszym kraju nie możemy liczyć. Pacjenci obawiają się bólów dławicowych i decydując się na zabieg rewaskularyzacyjny, często nie zwracają uwagi na przekazywane im przez lekarzy informacje o obiektywnych korzyściach wynikających z takich zabiegów. Badanie COURAGE pokazuje nam jednak, że leczenie zachowawcze u chorych ze stabilną chorobą wieńcową jest opcją nie tylko bezpieczną, ale również prawdopodobnie u wielu z nich doprowadzi do ustąpienia dolegliwości dławicowych. Bez odpowie-

dzi pozostaje jednak pytanie, czy wśród chorych ze stabilną chorobą wieńcową można wyodrębnić, poza osobami ze zwężeniem pnia lewej tętnicy wieńcowej, inne podgrupy chorych, u których rewaskularyzacja przyniesie poprawę rokowania ponad to, co zapewnia nam obecnie optymalne leczenie farmakologiczne.

Piśmiennictwo

1. Yusuf S, Zucker D, Peduzzi P, et al. Effect of coronary artery bypass graft surgery on survival: overview of 10-year results from randomised trials by the Coronary Artery Bypass Graft Surgery Trialists Collaboration. *Lancet* 1994; 344: 563-70.
2. Randomised trial of cholesterol lowering in 4444 patients with coronary heart disease: the Scandinavian Simvastatin Survival Study (4S). *Lancet* 1994; 344: 1383-9.
3. LaRosa JC, Grundy SM, Waters DD, et al. Intensive lipid lowering with atorvastatin in patients with stable coronary disease. *N Engl J Med* 2005; 352: 1425-35.
4. Hueb W, Soares PR, Gersh BJ, et al. The medicine, angioplasty, or surgery study (MASS-II): a randomized, controlled clinical trial of three therapeutic strategies for multivessel coronary artery disease: one-year results. *J Am Coll Cardiol* 2004; 43: 1743-51.
5. Kręcki R, Drożdż J, Krzemińska-Pakuła M. Prognostic factors in patients with advanced multi-vessel coronary artery disease. *Kardiol Pol* 2006; 64: 1179-85.